

ЦИВІЛЬНИЙ ПОЗОВ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Доповідач: Сумцова С.Г. - студентка групи Ю-84, СумДУ

Науковий керівник: Горева Є.Ю., викладач кафедри права

Кримінальний процес за своїм змістом і характером є досить складною і багатогранною галуззю, що детально регламентована законодавством та надає йому певної організованої системності.

Правильне застосування закону означає неухильне дотримання норм Конституції України та самого процесуального законодавства, безумовне дотримання принципів кримінального процесу і процесуальної форми [1, с.50]. Правильність застосування закону означає справедливість прийнятого рішення. Якщо ціль є результатом, на досягнення якого спрямована певна діяльність, то завдання є вужчою підпорядкованою меті категорією, виконання якого (яких) є неодмінною умовою досягнення мети в цілому [2, с. 134]. Саме ціль повинна стати методологічною основою, вихідною точкою, що має лягти в основу кримінального судочинства.

Законодавство створює все більше юридичних гарантій захисту прав потерпілого. Так, відповідно до ст. 1177 Цивільного кодексу України майнова шкода, завдана фізичній особі внаслідок злочину, якщо не встановлено особу, що вчинила злочин, відшкодовує держава.

Людина, яка потерпіла від посягання на своє життя, здоров'я, честь і гідність, а також на належне їй майно, потребує правового й соціального захисту, матеріальної та моральної підтримки. Конституцією України передбачено обов'язок держави щодо захисту людини, утвердження і забезпечення її прав та свобод.

В кримінальному процесі часто трапляються випадки, коли потерпіла особа зазнала матеріальної шкоди від заподіяного їй злочину. В юридичній літературі дана потерпіла особа отримала назву – цивільний позивач. Цивільним позивачем визнається громадянин, підприємство, установа чи організація, які зазнали матеріальної шкоди від злочину і пред'явили вимогу про відшкодування збитків відповідно до чинного законодавства (ст. 50 Кримінально-процесуального Кодексу України, надалі КПК).

Надання потерпілому та цивільному позивачеві широких прав відповідає також і завданню щодо посилення боротьби із злочинністю. Активно захищаючи свої права та законні інтереси, потерпілий і цивільний позивач тим самим певною мірою сприяють слідчому і суду розкриттю злочину, викриттю винуватих, справедливому їх покаранню [3, с. 149].

Спільний розгляд кримінальної справи і цивільного позову зумовлений наявністю спільного юридичного факту, який є підставою для притягнення

особи до кримінальної і цивільно-правової відповідальності в разі заподіяння шкоди. Спільний розгляд сприяє повноті, всебічності та об'єктивності дослідження обставин справи, швидшому відшкодуванню завданої злочином шкоди, полегшує можливість з'ясування підстав і розміру цивільного позову, забезпечує значну економію часу, витрат, що дає змогу запобігти дублюванню в роботі судів, яке є неминучим при окремому розгляді кримінальної справи і цивільного позову [4, с. 80].

Проблемі відновленню майнових прав фізичних та юридичних осіб, відшкодуванню матеріальної шкоди, заподіяної злочином постійно приділяється увага, а останнім часом актуальність даного дослідження особливо зросла. Однак, у літературі й досі відсутня єдність поглядів на питання цивільного позову, що породжує негативні наслідки як для теорії, так і практики кримінального судочинства.

За існуючим загальним правилом, у випадку заподіяння шкоди злочином головною формою (способом) її відшкодування є пред'явлення цивільного позову в кримінальному процесі. Ще з XVIII ст. у судову практику ввійшов так званий з'єднаний процес, який передбачав можливість одночасного розгляду і вирішення як питань про кримінальну відповідальність, так і питання про відшкодування заподіяної злочином шкоди.

Позовна форма захисту порушених злочином прав та інтересів потерпілих осіб і на сьогодні залишається основною в науці про кримінальне судочинство та в кримінально-процесуальному законодавстві, як розгляд та вирішення цивільного позову в кримінальній справі.

Позовним способом захисту порушених злочином прав потерпілого є передбачене в ст. 28 КПК України право на заявлення і вирішення цивільного позову в кримінальному процесі.

Цивільний позов може бути розглянутий разом з кримінальною справою за умови, що матеріальна шкода, яка становить предмет позову, є наслідком розслідуваного злочину. Не підлягають розгляду в кримінальній справі позови за вимогами про відшкодування матеріальної шкоди, що не випливають з пред'явленого обвинувачення.

Цивільний позов може бути пред'явлений як під час досудового слідства і дізнання, так і під час судового розгляду справи, але до початку судового слідства. Відмова у позові в порядку цивільного судочинства позбавляє позивача права пред'являти той же позов у кримінальній справі. Особа, яка не пред'явила цивільного позову в кримінальній справі, а також особа, цивільний позов якої залишився без розгляду, має право пред'явити його в порядку цивільного судочинства.

При розгляді кримінальної справи суд зобов'язаний на основі всебічного, повного й об'єктивного дослідження обставин справи з'ясувати характер і розмір матеріальної шкоди, заподіяної злочинцем, наявність причинного зв'язку між вчиненням і шкодою, що настала, роль і ступінь участі кожного з підсудних в її заподіянні, а також, чи відшкодовано її повністю або частково до судового розгляду справи, і у вирок дати належну оцінку зазначеним обставинам.

Якщо в результаті злочину громадянину заподіяно не тільки матеріальної, а й фізичної або моральної шкоди, він може виступати в процесі одночасно як цивільний позивач, і як потерпілий [5, с. 151]. Про визнання цивільним позивачем або відмова в такому визнанні особа, яка проводить дізнання, слідчий, прокурор або суддя виносять мотивовану постанову, а суд – ухвалу.

Прокурор пред'являє або підтримує поданий потерпілим цивільний позов про відшкодування збитків, заподіяних злочинцем, якщо цього вимагає охорона інтересів держави, а також громадян, які за станом здоров'я та з інших поважних причин не можуть захистити свої права. В суді прокурор підтримує обвинувачення і зобов'язаний захищати права та законні інтереси потерпілого, вживати необхідних заходів для відновлення його порушених прав власності. Заявляючи або підтримуючи вже заявлений цивільний позов, прокурор захищає права юридичних і фізичних осіб. Він виходить із принципу законності, діючи перш за все в інтересах дотримання закону, порушеного злочинцем. Тому навіть у випадку пред'явлення цивільного позову прокурором, його не можна вважати цивільним позивачем.

В юридичній літературі ще не достатньо врегульований порядок відшкодування шкоди, яка завдана злочинцем, незважаючи на діючі норми в чинному КПК України. У Конституції України проголошується, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їхні гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Реалізація цих та інших конституційних положень у кримінальному процесі пов'язана з необхідністю не тільки вдосконалення діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, суду, адвокатури, а й розширення процесуальних прав учасників процесу, в тому числі й тих, які постраждали від злочинів, а також послідовного здійснення наявних прав.

Література:

1. Тертышник В.М. Обеспечение защиты прав и законных интересов граждан в уголовном процессе // Сов. гос. и право., 2003. - №3. – С. 50-55.
2. Павлишин А. Ціль сучасного кримінального процесу України / А. Павлишин // Право України., 2009.- №2.- С.134-138.

3. Бегма А. Окремі питання цивільного позову в кримінальному процесі / А. Бегма // Підприємництво, господарство і права., 2005.- №8.-С.149-152.
4. Костін М. Мета кримінального судочинства: поняття і сутність / М.. Костін // Право України., 2008. - №4.- С.80-83.
5. Тертишний В.М. Кримінально-процесуальне право України: Підр.-5-те вид., доп. і переробл. / В.М. Тертишний. - К.: А.С.К., 2007. - С.151.
6. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України / В.М. Тертишник.— К.: А. С. К., 2007. — 1056 с.
7. Коваленко Є.Г., Маляренко В.Т. Кримінальний процес України: Підручник / Є.Г. Коваленко В.Т. Маляренко. - К.: Юрінком Інтер., 2006. - 704с.